

BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM

Tájépítészet és Döntéstámogató Rendszerek Doktori Iskola

INNOVÁCIÓ ÉS FELNŐTTOKTATÁS A VIDÉKFEJLESZTÉSBEN

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Komárominé Holló Márta

Budapest

2008

A doktori iskola

megnevezése: Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészet és Döntéstámogató Rendszerek
(4.6. Interdiszciplináris Agrártudományok)

tudományága: 5.1. Gazdálkodás- és szervezéstudományok

vezetője: Prof. Dr. Harnos Zsolt, MHAS
tanszékvezető, egyetemi tanár
BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM, Kertészettudományi Kar,
Matematika és Informatika Tanszék

Témavezető: Dr. Bálint János, CSc
tanszékvezető, egyetemi docens
BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM, Kertészettudományi Kar,
Menedzsment és Marketing Tanszék

A jelölt a Budapesti Corvinus Egyetem Doktori Szabályzatában előírt valamennyi feltételnek eleget tett, az értekezés műhelyvitájában elhangzott észrevételeket és javaslatokat az értekezés átdolgozásakor figyelembe vette, ezért az értekezés nyilvános vitára bocsátható.

.....

Az iskolavezető jóváhagyása

.....

A témavezető jóváhagyása

Bevezetés, célkitűzések

Kutatásunk célja az innováció megjelenésének és elterjedésének, valamint a felnőttoktatás szerepének vizsgálata vidéki, falusi térségekben. Arra a kérdésre kerestünk választ, hogy a vidéki térségekben hogyan jelenik meg egy-egy új ötlet, hogyan jut el az ötlet a megvalósulás szakaszába és ezt követően miként válik fenntarthatóvá, életképessé. Úgy gondoljuk napjainkban már nem kérdéses a vidékfejlesztés jelentősége a hazai agrárium fejlődésében, ugyanakkor a vidékfejlesztést sokan még mindig inkább „divatos” témának, mint a gyakorlatban ténylegesen megvalósítandó feladatnak, célnak tekintik.

A vidékfejlesztés témakörével egyetemi tanulmányaim során találkoztam először, amikor bekapcsolódhattam a Menedzsment és Marketing tanszék (Budapesti Corvinus Egyetem, Kertészettudományi Kar) vidékfejlesztési munkáiba. Diplomamunkámat falusi turizmus témakörében írtam, vidékfejlesztési tanulmányaimat elmélyíthettem PhD hallgatóként. Tanszéki munkáink során foglalkoztunk tanácsadással és részt vettünk felnőttoktatási projekteknél. Bekapcsolódhattam az egyetemünk határon túli képzéseibe és önkéntes szervezőként elkezdtem ifjúsági csoportokkal foglalkozni a Budapest Környéki Népfőiskolai Szövetségnél. Ez a kapcsolat segítette ahhoz, hogy rövid időt eltöltssek Dániában, a Silkeborgi Népfőiskolán. Nagyon nagy hatással volt rám a skandináv típusú népfőiskola működése és szellemisége, ami a vidéki felnőttoktatás irányába terelte az érdeklődésemet. Sajnos a hazai tapasztalataink ezen a téren igen kedvezőtlenek voltak. Mégis úgy gondoljuk, a vidéki térségek fejlődésének sikerét komolyan befolyásolja a felnőttoktatás. Kutatásaink során kerestük azokat a pontokat, ahol a térségi innovációs folyamatokban a tanulás, a felnőttoktatás fontos szerepet játszhat.

A kutatás során a következő kérdéseket tettük fel, melyre szerettünk volna választ kapni. A dolgozatban megjelenő hipotézisek is e kérdések alapján kerültek megfogalmazásra.

- Hogyan fejlődött ki az Európai Unió és hazánk vidékfejlesztési politikája?
- Megjelenik-e a vidékfejlesztési politikában az innováció és az oktatás?
- Mit jelent a multifunkcionális mezőgazdaság?
- Milyen lehetőségek vannak a hagyományos mezőgazdasági modell átalakítására multifunkcionális modellé?
- Hogyan jelenik meg az innováció a vidéki térségekben?
- Mit jelent gyakorlatban az innováció települési, kistérségi szinten?
- Hogyan kapcsolódik össze a gazdaság és az oktatás?
- Megjelenik-e a felnőttoktatás a vidékfejlesztésben?
- Mit jelent a gyakorlatban az oktatás vidékfejlesztési szerepe?

A kérdések feltevésekor természetesen rendelkezünk valamilyen prekoncepcióval, megérzéssel, amit nem szerettünk volna hipotetikussá alakítani. Az állításainkat sokkal inkább úgy kívántuk összeállítani, hogy azokra az egyes fejezetekben megfelelően alátámasztott érveket és ellenérveket találjunk. A dolgozat hipotézisei a fent említett kérdések alapján:

1. hipotézis: A hazai vidékfejlesztési szakpolitikában megjelenik az innováció és az oktatás, mint támogatandó cél.
2. hipotézis: A multifunkcionális mezőgazdaság egy olyan új paradigma hazánkban és az Európai Unióban, melyhez mind a szakpolitika, mind a gyakorlat alkalmazkodik.
3. hipotézis: Az innováció sajátos formái megjelennek a vidékfejlesztés gyakorlatában, az innováció folyamata ténylegesen elindul.
4. hipotézis: Az oktatás és a felnőttoktatás hatással van a vidékfejlesztési folyamatokra.
5. hipotézis: Különböző intézmények, eltérő módszerekkel a gyakorlatban is megjelennek oktatási programokkal vidéki közösségek számára.

Következtetések és eredmények

Az elmúlt több, mint egy évtizedben megjelent a vidékfejlesztés az Európai Unió és hazánk agrárpolitikájába. A kezdetben inkább politikai „zászlóként” használt vidékfejlesztés napjainkra a gyakorlatban is megvalósult. A 2007-2013 közötti időszakban Magyarországon, az Európai Unió irányvonalnak megfelelően, a hazai szakpolitikában is a mezőgazdasági fejlesztések mellett komoly teret nyert a vidékfejlesztés, bár arányaiban (pl. pénzügyi támogatások), még mindig a versenyképesség, a mezőgazdasági fejlesztések támogatása a domináns. A vidékfejlesztés létjogosultságának mind politikai, mind szakmai elfogadása véleményünk szerint megtörtént.

A gyakorlatban a hagyományos mezőgazdasági termelés is átalakult. Természetesen a versenyképes mezőgazdaságban az intenzív termelés, a modern technika érvényesül, ugyanakkor a vidéki területek jelentős részén a hagyományos mezőgazdaság átalakulóban van, megjelennek az ún. multifunkcionális mezőgazdasági modellek. A dolgozatunkban a hagyományos mezőgazdasági modell átalakulására három irányt jelöltük meg. Az eredeti termeléshez kapcsolódóan a mezőgazdasági vállalkozó „szélesítheti” tevékenységét pl. új, innovatív termék előállításának elindításával, a tájgazdálkodással, vagy a falusi turizmusba való bekapcsolódással. A tevékenységek „mélyítése” a hatékony, mégis környezetkímélő, fenntartható mezőgazdasági termelés és piaci viszonyainak fejlesztése révén valósul meg, pl. ökológiai gazdálkodás, közvetlen termékértékesítés révén. „Újraalapozási” folyamatok részeként a hagyományos erőforrásokat újra

kell gondolni, pl. kiegészítő jövedelemszerzéssel részmunkaidős gazdaságok alakulnak, vagy a termelési alapok változnak pl. a mezőgazdaság energiatermelő funkciójának elindítása révén.

Ahhoz, hogy a fent említett változások megvalósuljanak sikeres innovációs folyamatokra van szükség. Dolgozatunkban kitértünk azokra a tényezőkre, amelyek a sikeres innovációs folyamatokat meghatározhatják. Külön kiemeltük az innovátor személyét, sikeres térségi kezdeményezéseknél mindenütt található egy vezéregyéniség, aki rendelkezik a szükséges innovációs-készséggel. Ez magában foglalja az újra való nyitottságot, a kreativitást, a kezdeményező-készséget. Ezek mellé a tulajdonságok mellé társulási-, együttműködési készség, meggyőző-erő és szervezőkészség is párosul. Az innováció egyik legkritikusabb pontja a fenntarthatóság, amely a térségi siker egyik legfontosabb követelménye is. Különböző külső támogatások, pályázatok elnyerésével egy-egy innovatív ötlet megvalósítható ugyan, de ha nem válik önfenntartóvá, állandóan újabb és újabb külső támogatásra szorul, akkor valójában nem szolgálja a térség fejlődését, s végül a legkiválóbb ötlet, kezdeményezés is elhalhat. A térségi kezdeményezések kapcsán elkövetett leggyakoribb hiba az, hogy a fenntarthatóságot nem komplexitásában értelmezik: csak gazdasági vagy kizárólag ökológiai, esetleg technológiai, szervezeti megközelítésből vizsgálják és törekednek a maximalizására. Holott ezeknek a tényezőknél az összehangolására, optimális kombinációjuk megteremtésére kellene törekedni.

A mai világban a vidéki térségek fejlődése (pl. sikeres innovációk révén), gazdasági és társadalmi szerepe a „tudás”, továbbképzés színvonalától nagymértékben függ. Napjaink tudás- és információs társadalmában az egész életen át tartó tanulás az egyén, a gazdaság és a társadalom szempontjából is döntő jelentőségű tényező. Gyorsan változó világunkban az egyszer megtanult dolgok már nem elegendőek az egyes ember számára: elengedhetetlen, hogy a technológiai és társadalmi fejlődés megváltozott körülményei miatt állandóan tovább képezzék magukat. Ezt a jelenséget kihasználva hazai oktatási intézmények egész sora kapcsolódott be a felnőttoktatásba, sikeres kurzusokat szervezve akár a vidéki lakosság számára, akár olyan szakembereknek, akik a későbbiekben egy-egy vidék fejlődéséért tenni akarnak és tudnak.

A bevezető fejezetben feltett kérdések alapján szerkesztett hipotéziseket megismételve a következőkben összefoglaljuk, megmagyarázzuk állításainkat:

1. hipotézis: A hazai vidékfejlesztési szakpolitikában megjelenik az innováció és az oktatás, mint támogatandó cél.

Elfogadjuk, hogy a jelenlegi szakpolitikában kiemelt szerepet kap a vidékfejlesztés, ugyanakkor a pénzügyi súlyok még mindig a versenyképes mezőgazdaság fejlesztésére irányulnak. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program helyzetelemzése kiemeli és a gyengeségekhez, egyúttal megoldandó feladatok közé sorolja a szakértelem és innováció alacsony szintjét a képzettség, a modern ismeretek hiányát. Nem hangsúlyozza azonban azt, hogy azok a gazdák, akik a statisztikák szerint ugyan rendelkeznek valamilyen végzettséggel nem feltétlenül rendelkeznek a korszerű ismeretekkel. Ezen problémák megoldására az UMVP lehetőséget kínál (pl. 111. intézkedés: „Szakképzési és tájékoztatási tevékenység”, összesen több mint 28 milliárd Ft-t osztanak ki a következő 7 évben ezen a jogcímen; vagy a 331. intézkedés: „A 3. tengelyhez tartozó területeken működő gazdasági szereplőkre vonatkozó képzési és tájékoztatási intézkedés”, összesen kb. 7 milliárd Ft támogatás vehető igénybe), tényleges hatása azonban csak később mérhető.

2. hipotézis: A multifunkcionális mezőgazdaság egy olyan új paradigma hazánkban és az Európai Unióban, melyhez mind a szakpolitika, mind a gyakorlat alkalmazkodik.

A mezőgazdaság szorosán vett termelőtevékenysége mellett egyre nagyobb hangsúlyt kap a vidék népességeltartó és –megtartó szerepe, az agrárkörnyezetvédelmi, tájképi funkciók, és ezeknek a tényezőknek csupán egyik alkotóeleme a mezőgazdasági termelés. Úgy gondoljuk, hogy a multifunkcionális gazdálkodás a gazdaságok egy részének jelenthet „túlélési” esélyt. Napjainkban ma is számtalan példát lehet hozni jól működő gazdaságokról, melyek a tevékenységüket diverzifikálták vagy átalakították, a multifunkcionális mezőgazdaságnak megfelelően. Elképzeléseink szerint a jövőben az intenzív, nagyüzemi gazdaságok és a multifunkcionális (nem feltétlenül kisüzemi) gazdaságok a hazai agráriumban párhuzamosan lesznek jelen. Ez utóbbi gazdaságok valamilyen speciális igényeket, vagy „rés piacokat” elégítenek ki.

3. hipotézis: Az innováció sajátos formái megjelennek a vidékfejlesztés gyakorlatában, az innováció folyamata ténylegesen elindul.

Dolgozatunkban két esettanulmányon keresztül mutattuk be az innovációk megvalósulásának folyamatát. Mindkét esetben kiemelt szerepet szántam az innovátor személyének, illetve a

sikeres innovációs folyamat különböző lépéseinek. Megfigyeléseink szerint az első lépés mindenkor a helyzet felismerése(1), a környezet megfelelő módon való értékelése, ezt követi az ötlet (invenció) megjelenése(2), amely hamarosan cselekvési tervvé(3) (divatosabb szóval projektté) növi ki magát. A terv ezután a megvalósulás fázisába lép(4), végül pedig az adott helyzetbe illeszkedve, azt kissé átformálva ökonómiai szempontból is fenntarthatóvá(5), önmagában is életképes vállalkozássá válik. Ha az innovátor erős helyi kapcsolati háttérrel alakított ki (jelentős formális vagy informális hatalommal bír), az elfogadás viszonylag hamar megtörténik, az innováció elterjedése gyors, hatása maradandó, a fenntarthatóságára nagy az esély. Egy sikeresen véghezvitt projekt – amely fenntarthatóvá tehető – újabb innovatív ötletek és fejlesztések kiindulópontja lehet (többnyire az is), és ez újra indítja az innovációs láncot. Az általunk vizsgált estek még nem jutottak el a fenntarthatóság stádiumába, gyakoriak a likviditási problémák, a nehézkes adminisztráció (pl. pályázatok elszámolása) és a kiszámíthatatlan piaci környezet is kudarc tényezővé válhat. Ugyanakkor mindkét esettanulmányban párhuzamosan jelennek meg olyan innovációk, melyek a gazdasági- és társadalmi fejlődés irányába mutatnak, végső célként az előregedő, elnéptelenedő falvak problémáinak megoldását keresik.

4. hipotézis: Az oktatás és a felnőttoktatás hatással van a vidékfejlesztési folyamatokra.

Az egész életen át tartó tanulás (lifelong learning) a 21. század egyik alapvető követelménye, hiszen a jövőben a térségek, a régiók és az ország fejlődése, gazdasági és társadalmi szerepe a „tudás”, a továbbképzés színvonalától függ majd. Az oktatási piac terén megfigyelhető általános tendencia, hogy mind a kínálati, mind a keresleti oldalon új igények jelennek meg. Hazánkban még kevésbé tapasztalt jelenség, hogy elsősorban vidéki környezetben az oktatás (elsősorban felnőttoktatás) a közösségi élet meghatározó tényezőjévé váljon. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy az oktatási rendszer és a társadalmi nevelés egyre erősebb kapcsolata jön létre, az iskola társadalmi, politikai, kulturális események színhelyeként a helyi közélet alakításában kaphat szerepet.

5. hipotézis: Különböző intézmények, eltérő módszerekkel a gyakorlatban is megjelennek oktatási programokkal vidéki közösségek számára.

A felnőttképzéssel foglalkozó intézmények száma jelentősen megnőtt az elmúlt másfél évtizedben. Hagyományos iskolai rendszerű képzéssel foglalkozó közoktatási intézményeknél természetesnek tűnik, hogy bekapcsolódnak a felnőttoktatásba, hiszen meglévő infrastruktúrájukkal, oktatói bázisukkal alkalmasak a helyi képzési igények kielégítésére. Jelen

vannak a munkaerő-piaci képzések területén a korábbi államigazgatási főhatóságok, minisztériumok továbbképzési intézményeiből a privatizációs folyamatok során alakult új oktatási vállalkozások. Új oktatási vállalkozások, civil szervezetek szintén bekapcsolódtak a felnőttoktatásba. A felnőttoktatási programoknak elsősorban egyéni „haszonélvezői” vannak (résztevők), azonban az oktatás közvetett hatása az ún. „spill over” hatás, vagyis a „szellemi kisugárzás” az, ami az adott térségben pozitív változásokat indíthat el.

A fentiek alapján a következő új vagy újszerű tudományos eredményeket fogalmaztuk meg:

1. Az Európai Unió és hazai mezőgazdasági szakpolitikákban, napjainkban – pénzügyi „eltolódások” ellenére - prioritást élvez a vidékfejlesztés, támogatandó célként jelenik meg az innováció és az oktatás.
2. Multifunkcionális mezőgazdaság egyes farmgazdaságok szintjén már megjelent, elképzelésünk szerint a jövőben párhuzamosan lesz jelen az intenzív, nagyüzemi gazdálkodás és a multifunkcionális (nem feltétlenül kisüzemi) gazdálkodás.
3. Gyakorlati példákon keresztül bemutattuk az innováció folyamatát a vidékfejlesztésben, külön kiemelve az innovátor szerepét és a fenntarthatóság fontosságát.
4. Megállapítottuk, hogy hazánkban még kevésbé tapasztalt jelenség, hogy vidéki környezetben az oktatás (elsősorban felnőttoktatás) a közösségi élet meghatározó tényezőjévé váljon.
5. Hagyományos oktatási intézmények és új szereplők is bekapcsolódtak a felnőttoktatásba, melyeknek elsősorban egyéni haszonélvezői vannak, azonban az oktatás közvetett hatása az ún. „spill over” hatás, vagyis a „szellemi kisugárzás” az, ami az adott térségekben pozitív változásokat indíthat el.

Dolgozatunkban megpróbáltuk felvázolni a vidékfejlesztés, az innováció és a felnőttoktatás kapcsolatát. A kutatásunk során születtek megoldások, amit gyakorlatban is megvalósult példákkal alátámasztani igyekeztünk, ugyanakkor további kérdések is felmerültek.

Milyen eredményei lesznek a szakpolitikában megjelenő támogatási stratégiáknak?

Milyen társadalmi rétegekben merül fel az igény a szélesebb körű oktatás (pl. LLL) iránt?

Hogyan lehet igényt támasztani a hátrányos helyzetű társadalmi rétegekben a változás, az innováció iránt?

Miként ültethető át sikeres innovációk más térségekbe?

E kérdések remélhetőleg további kutatást, vizsgálódást inspirálnak.

Az értekezés témaköréhez tartozó publikációk

1.1. Publikáció folyóiratban:

IF-es folyóirat:

Holló, M. – Gál-Berey, T. – Kocsis, M. – Juhász, M. (2008): Sustainable rural development in Kisvejke. Applied Ecology and Environmental Research. ISSN 1589-1623 In press. Várható megjelenés: 2008/2 vagy 2009/1

Nem IF-es folyóirat:

Holló Márta (2001): Falusi turizmus, mint a multifunkcionális mezőgazdaság egyik lehetősége, Kertgazdaság ISSN: 1419-2713, 2001. 33. évfolyam 2. szám. 47-52. oldal

Bálint J. – Juhász M. – Gál-Berey T. – Kupán E. – Holló M. (2007): Az agrárium és a kertészet új szerepei az energiagazdálkodásban, Kertgazdaság ISSN: 1419-2713, 39. évfolyam. 3. szám. 57-65 oldal

Z. Kiss L. - Holló Márta (2008): A gyümölcsstermesztés fejlődési irányai Németországban és az abból Magyarországon levonható tanulságok. Kertgazdaság ISSN: 1419-2713. 40. évfolyam. 1. szám 83-86 oldal

Holló M. – Juhász M. (2008): Innovációs láncok és a multifunkcionális mezőgazdaság szerepe a vidékfejlesztésben. A Falu, a vidékfejlesztők és környezetgazdálkodók folyóirata. ISSN 0237-4323. XXIII: évfolyam. 1. szám. pp. 41-53

Egyéb értékelhető cikk:

Holló Márta (2001): Előre tör a falusi turizmus, Az Európai Unió Agrárgazdasága HU-ISSN 1416-6194, 2001. VI. évfolyam 4. szám 33-38. oldal

1.2. Konferencia kiadványban:

Holló Márta (2000): Turizmus a térségfejlesztésben, Lippay János-Vas Károly Tudományos Ülésszak, 2000. november 6-7, (magyar, abstract) 342-343. oldal

Holló Márta – Fazekas Zsuzsanna – Komáromi Gábor (2001): Ifjúsági szálláshelyek térségfejlesztési szerepe, Erdei Ferenc Emlékére Szervezett Tudományos Konferencia, Kecskemét 2001. augusztus 30. (magyar, full paper) 344-348. oldal

Bálint András – Fazekas Zsuzsanna – Holló Márta (2001): Innovatív kistérségek, Erdei Ferenc Emlékére Szervezett Tudományos Konferencia, Kecskemét 2001. augusztus 30. (magyar, full paper) 289-293. oldal

Fazekas Zsuzsanna – Holló Márta – A. Balint (2001): Innovation in Rural Areas, International Symposium, Prospect for the Agriculture of the 3rd Millenium, University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine Napoca-Cluj, Kolozsvár, Románia 2001. október 25-27 (angol, full paper, Buletinul USAMV-CN, 55/2001, ISSN 1454-2382) pp. 88-91

Holló Márta – Fazekas Zsuzsanna - Bálint András (2002): Térségi innováció, VIII: Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös 2002. március 26-27, előadás (magyar, full paper), 2. kötet. 26-30. oldal

Holló Márta (2002): Felnőttoktatás és civil szervezetek a térségfejlesztésben, VIII: Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös 2002. március 26-27, poszter (magyar, full

paper) 2. kötet. 22-25. oldal

Holló Márta (2003): Népfőiskolák vidékfejlesztési szerepe, Lippay János – Ormos Imre – Vas Károly Tudományos Ülésszak, 2003. november 6-7. (magyar-angol, abstract), 16-17. oldal

Holló Márta – Juhász Mária (2005): A “modern kaláka” szerepe a vidékfejlesztésben, Erdei Ferenc III. Nemzetközi Tudományos Konferencia, 2005. augusztus 23-24, előadás (magyar, full paper)

Marta Hollo – Maria Juhasz (2005): „Shareable goods” in rural development, International conference – The Impact of European Integration on the National Economy, Cluj Napoca, Romania, 2005. október 28-29. (angol, full paper,)

Holló M. – Bálint J. – Gál-Berey T. - Juhász M. (2006): A szénhidrogén gazdaságtól a szénhidrát gazdaság felé, Napjaink környezeti problémái – globálistól lokálisig nemzetközi konferencia. Keszthely. 2006. november 30- december 1. (magyar, full paper)

1.4. Könyv, jegyzet:

Holló Márta (2003): A gyümölcsstermesztés szerepe a vidékfejlesztésben. In Gyümölcsstermesztés, -tárolás, -értékesítés szervezése és ökonómiája (szerk. Z. Kiss László), Mezőgazda Kiadó, Budapest, 41-45. oldal

Z. Kiss L., J. Bálint, M. Holló and M. Juhász (2004): Economics and Organisation of Horticultural Postharvest Production. In Production Practices and Quality Assessment of Food Crops, Volumes 3, Quality Handling and Evaluation (Edited by R. Dris and S. Mohan Jain), Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/Boston/London, pp. 169-198

Holló Márta (2005): A vidékfejlesztés és a zöldségstermesztés. In Zöldségstermesztés, -tárolás, -értékesítés szervezése és ökonómiája (szerk. Z. Kiss L. – Rédei I.), Mezőgazda Kiadó, Budapest 46-49 oldal

Holló M. – Juhász M. (2007): Térségi versenyképesség és az innováció. 46-51. oldal

Holló M. – Juhász M. (2007): A tervezés módszertana 97-108 oldal

Holló M. (2007): Vidéki turizmus, falusi turizmus. 152-162 oldal

Bálint J. – Holló M. – Juhász M.: Esettanulmány: Térségi innováció a gyakorlatban. 183-186. oldal
In Vidékfejlesztés, vidékfejlesztés intézményrendszere (szerk.: Bálint J. – Juhász M. – Katonáné Kovács J. – Nagy G.) DE ATC AVK. Debrecen.

2. Szakmai díjak

Alapítvány a Magyar Felsőoktatásért és Kutatásért ösztöndíja (12 hónap), „Humán erőforrás fejlesztése a civil szektorban” 05/3 számon nyilvántartott pályázata. 2002-2003.

A „Tisza Kollégium 2000” keretében a Szent István Egyetem által a „Múlt – Jelen – Jövő a Tisza Mentén” c. pályázaton a Tiszaug térséget bemutató „Juhász M. – Bálint J. – Pécsi P. – László Cs. – Fazekas Zs. – Polló A. – Holló M. – Doktor T. – Tolnai J. – Papp J.: Múlt, jelen, jövő a Tisza mentén. Tiszaug, Tisza Kollégium. SZIE KTK Menedzsment és Marketing Tanszék. Budapest. 2001.” c. tanulmányért adományozott különdíj.